

Абдиева Ч.

КЫРГЫЗСТАНДЫН ТҮШТҮК РЕГИОНУНДАГЫ ТЕЛЕКАНАЛДАР ЖӨНҮНДӨ

Абдиева Ч.

О ТЕЛЕКАНАЛАХ ЮЖНОГО РЕГИОНА КЫРГЫЗСТАНА

Ch. Abdieva

ABOUT TELEVISION CHANNELS OF THE SOUTHERN REGION OF KYRGYZSTAN

УДК: 801.8 (572.2)

Бул илимий макалада Кыргыз Республикасынын түштүк регионундагы телеканалдардын өнүгүү процесси чагылдырылды. Автор Ош, Жалал-Абад жана Баткен областтарындагы телеканалдардын таржымалын көрсөтүп берди. Аталган тема биздин өлкөдө толук түрдө дагы изилденелек, ошондуктан макала журналистиканын илими үчүн жаңылык катары кабыл алынат. Ар бир регионду өз алдынча иликтеген эмгектер али жок, ал эми буга чейин кыргыз тилде жазылган китептерде массалык маалымат каражаттардын системасынын курамындагы электрондук тармагы жалтыланган кана түрдө (республиканын масштабында) каралган. Ушул кемчиликти толтурууга автор аракет жасап, түштүк регионундагы телеканалдардын коомдогу ордун жана коомго тийгизген таасирин ачып берүү жөнүндөгү маселени койду. Учурда түштүк тараптагы үч областтарында жалпысынан алты мамлекеттик жана алты мамлекеттик эмес телеканалдар эфирге чыгып жатат. Булардын жарымысынан көбү Ош областына карайт.

Негизги сөздөр: электрондук маалымат каражаттар, эфир, телевидение, телеканал, мамлекеттик телевидениялар, мамлекеттик эмес телевидениялар, аудитория, масс-медиа.

В данной статье отражен процесс развития телеканалов на территории южного региона Кыргызской Республики. Автор показывает состояние областных телеканалов в Оше, Жалал-Абаде и Баткене. Эта тема в полной мере в республике еще не исследована, поэтому данная статья имеет элемент научной новизны для журналистской науки. Еще нет работ, анализирующих каждый регион в отдельности. В написанных ранее на кыргызском языке книгах отрасль электронных масс-медиа в структуре средств массовой информации (СМИ) представлена лишь в обобщенном (общереспубликанском) масштабе. Автор восполняет этот недостаток, ставя вопрос о необходимости аналитического отражения роли телеканалов южного региона на жизнь страны, уровня их влияния на общественное сознание. В настоящее время в трех южных областях выходят в эфир шесть государственных и шесть негосударственных телеканалов, половина из которых расположена в Ошской области.

Ключевые слова: электронные средства информации, телевидение, телеканал, эфир, государственные телевидения, негосударственные телевидения, аудитория, масс-медиа.

The article reflects the development of TV channels in the southern region of the Kyrgyz Republic. The author shows the status of the regional TV channels in Osh, Jalal-Abad and Batken accordingly. This matter has not been fully explored, therefore the article has an element of scientific novelty for journalistic science. There are no researches analyzing each region

separately. In the books written earlier, the electronic mass media industry in the structure of the media is represented on a general (republican) scale. The author makes up for this shortcoming, trying to show the role of the TV channels of the southern region in the public life of the country, their influence on the public consciousness. At present, six state and six non-governmental TV channels are broadcast in the three southern regions, half of which are located in Osh region.

Key words: electronic media, television, television channel, broadcast, state television, non-state television, audience, mass media.

1990-жылдарда жеке менчик телеканалдар пайда болгон, бирок айрымдары ар түрдүү себептерден (каржыга, кырдаалга, саясий окуяларга байланыштуу) жабылып калган, алардын ордуна жаңылары ачылган. Бүгүнкү күндүн заман талабына ылайык, айрыкча санариптик берүүгө өткөндөн бери ар бир үйдө элүүдөн ашык телеканалдар тартып, телекөрүүчүлөргө тандоо кенен болуп, каалаган каналын тандап көрүү мүмкүнчүлүгү түзүлдү.

Ош областтында «ЭлТР» деген мамлекеттик телерадиокомпаниясы, «Илим-билим» телеканалы, «Ош ТВ» телерадиокомпаниясы, «Ынтымак» коомдук-регионалдык телерадиокомпаниясы, жогорку окуу жайлардын «Үмүт» (Ош мамлекеттик университети), «Жаштык» (Ош технологиялык университети), «Мурас» (Ош гуманитардык-педагогикалык институту) студенттик телеканалдар эфирге чыгып жатышат. Мамлекеттик эмес түрдөгү «Керемет», «NUR TV», «Prime TV» деген телеканалдар иштейт.

«ЭлТР» телерадионун тарыхый жолу бар. 1967-жылы мамлекеттик статустагы «Ош студиясы» катары ачылып, 1999-жылы, ошондой эле мамлекеттик «Ош-3000» деп аталды, 2005-жылы «ЭлТР» коомдук телеканал болуп калды, 2015-жылы «ЭлТР» кайра мамлекеттик телеканал болду кварталдык план-программалар түзүлүп, эфирдик сеткалары түптөлдү. Телеканалдын Ош жана Бишкек студиялары иш алып барат.

2017-жылдын апрель айынан «ЭлТР» мамлекеттик тилдеги өздүк продукция 70% көтөрдү, мурда бул көлөм 40% түзгөн. Учурда телеканал 18 саат бою обого чыгып турат. «ЭлТР» курамына «Илим-билим» деп аталган (кичинекей көрөрмандар үчүн ачылган) телеканал кирет, бул 2016-жылдан тартып иштей баштады, суткасына 17 саат бою обого чыгат, штагында 25 кызматкер бар. иш алып барат [1, 11-б.].

«Ынтымак» коомдук-регионалдык телерадиокомпаниясы Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн

2011-жылдын 29-ноябрындагы №742 токтомунун негизинде түзүлүп, Ош окуясынан кийин эки элдин ынтымагын бекемдөө максатында негизделген. Медиакомпаниянын максаты – түрдүү медиаплатформаларда маалымат берүүнүн инновациялык ыкмаларын колдонуу менен коомчулукту маалымат менен камсыздоо болуп саналат. Бул Ош, Жалал-Абад, Баткен областарында үч тилде (кыргыз, орус, өзбек) чыккан телерадио. Жашоочулары муну санарипте көрө алат, телеканал соцпакетке кирген. Медиакомпаниянын дагы бир өзгөчөлүгү – өз ишин редакция конвергенттүү түрдө алып барат, башкача айтканда, бир эле журналист ТВ, радио, сайт жана гезит үчүн материал даярдайт [2,1-б.].

«ОшТВ» деген телерадиокомпания 1991-жылы март айында ачылды. Борбордук Азиядагы биринчи көз карандысыз телерадио компания катары негизделип, коомдогу социалдык, экономикалык, саясий окуялар, шаардын жашоосун объективдүү чагылдырууну максат кылган. Бүгүнкү күндө «ОшТВ» телеканалы Ош, Жалал-Абад жана Баткен областарында, коңшу Өзбекстандын Наманган, Андижан областтарында көрүшөт. Аптанын жети күнү эфирге чыгып, 18 саат программасы менен көрүүчүлөрдү тейлейт жана өздүк продукциясы 8 саатты түзөт. Штатта 43 кызматкер бар. Учурда Ош шаарындагы, областагы мамлекеттик мекемелер, жергиликтүү кеңеш, ички иштер башкармалыктары, саламаттыкты сактоо мекемелери калкка зарыл болгон маалыматты биринчи кезекте ОшТВ аркылуу жеткирүүгө аракет кылат. Мындан тышкары түз эфирге чыгууга шарт түзүлгөн. Көрүүчүлөрдү канаттандырган программалары менен дайыма алдыда келет, буга мониторингдердин жыйынтыктары далил болуп берет. 2014-жылдан бери бул телеканал мамлекеттик мүлк фондуна карайт [3,1-б.].

Мурун "Ош пирим" деген аталышта иштеген телеканал 2018-жылдын март айынан тартып "Prime TV" болуп калды. Кыргызстанда телеканалдар санариптик берүүлөргө өткөндөн кийин мазмунун өзгөртүп, жаңы контент кошуп бүт республикага чыгып жатат. "Prime TV" маалыматтык-көнүл ачуучу канал болуп эсептелинип, кыргыздын улуттук маданиятына, тилине басым коюлат. "Prime TV" каналы 2013-жылы Ош шаарында түптөлүп, алгач "ЭкоТВ", андан соң "Ош пирим" деп аталган. Бул медиа уюмдун негиздөөчүсү Бердибай Примов. Суткасына 18 саат эфирге чыгып, өздүк продукциялары 60% түзөт. Телеканалда 55 кызматкери бар.

Ош шаарында кыргыз, өзбек жана орус тилдеринде иштеген "Нур" телеканалы 2017-жылы июль айынан баштап эфирге чыгып жатат. Учурда каналдын берүүлөрү Ош, Жалал-Абад, Чүй областтарын жана Бишкек шаарын камтыйт. Телекомпанияда маалыматтык, ден-соолукту чыңдоо, көнүл ачуучу программаларды тартуулаган 3 студия иш алып барууда. Ыкчам жана эл аралык талаптарга жооп берген маалымат каражаты болду. Маалымат жыйындарын өткөрүүчү пресс борбору да ишке киргизилген. Телеканал санарип пакетте 24 саат обого чыгып, башкы кеңсеси Ошто жайгашкан. Бишкекте студиясы ачылды.

Ош шаарында «Керемет» көз карандысыз телерадиокомпаниясы 1995-жылы жеке ишкер Оморбек Абдираимовдун демилгеси жана каржылоосу менен түптөлгөн. Аталган жылдын 1-мартында эң алгачкы эфирин КТРК каналы аркылуу обого чыгарган [4, 4-б.]. 1996-жылдын июль айынан тартып өз көрсөтүүлөрүн кеңейтүү максатында жумасына 4 саат Россиянын биринчи каналы ОРТ каналы аркылуу Ош обласына көрсөтө баштаган.

«Сулайман-Тоо», «Жекшембиде 7 кабар» өңдүү журналисттер тарабынан даярдалган апталык маалыматтар, «Жашоо керемет», «Дүйнө өмүр» деген темадагы аналитикалык баяндамалар, «Ыр десте» куттуктоо программасы, жана «Ырда жигит бийле кыз» аттуу жаштар үчүн музыкалык кызыктуу программаларды даярдоо менен «Керемет» көптөгөн көрөрмандар арасында өз ордун тапты.

Компаниянын базасы кеңейе баштаганына байланыштуу жер жерлерде бөлүмдөрү ачыла баштады. Жамааты да көбөйдү. Бишкек, Жалал-Абад, Ноокат, Өзгөн шаарларында өз кабарчылары иштей баштады. Бүгүнкү күндө «Керемет» телерадиокомпаниясы суткасына 16 саат эфирге чыгып, өздүк продукциясы 30%ды түзөт. Штатында 18 кызматкери бар.

Жалал-Абад областтында бүгүнкү күндө мамлекеттик статустагы Жалал-Абад областтык телерадиокомпаниясы бар жана жеке менчик түрдөгү эки телеканалы иштейт. Мамлекеттик телерадиокомпаниясы 1991-жылы декабр айында негизделип, бүгүнкү күнгө чейин маалымат таркатып келет. Учурда бул жерде 36 кызматкер иштеп жатат. Суткасына 17 саат эфирге чыгып, өздүк продукциялары 6 саатты түзөт. 2017-жылы жаңы студиясы ачылды. Санариптик телеберүүгө өтүш үчүн мамлекеттен жүз миллион сом акча бөлүндү Өзүнүн маалымат борбору да ачылды.

«7-канал» 2010-жылдын сентябрь айынан тартып, ишмердүүлүгүн жүргүзө баштады. Бул телеканал 2010-жылдагы июнь окуясынан кийин түзүлгөн. Башкы директору Алтынбек Жумаев "Азаттыкка" берген маегинде минтип айткан. «2010-жылдагы коогалаңдан кийин түштүк жергесинде жалпыга маалымдоо каражаттарынын көбү жабылып калды. Чыныгы абалды көрсөткөн жергиликтүү каналдар жок болуп, адамдар боштукта калгансыды. Биз ошол маалымат жетишсиздигин жоюуга аракет жасадык».

Бул канал Качибек Ташиевдин менчик каналы катары пайда болгону белгилүү, бирок 2016-жылы Икрамжан Илмияновдун карамагына өткөн.

2017-жылдан тарта санариптик телеберүүгө чыгып, бүткүл өлкөгө жетти. Бишкек, Чүй, Нарын, Талас, Ош, Жалал-Абад, Баткен аймактарын камтыйт.

«Чолпон ТВ» Жалал-Абад шаарында мурунку «Сентябрь» телеканалы иштеген имаратта 2017-жылы 11-ноябрда эфирге чыкты. Телеканалдын директору Байсал Кадыралиевдин «Азаттык» радиосунан анын "Сентябрга" эч кандай тиешеси жок экендигин билдирген [5,1-б.]. Санарипте 24 саат эфирге чыгып, 4 саатын өздүк продукциялары менен толтурат. Штатта 6 кызматкери бар. Жеке менчик каналдардын тобуна кирет. Эгемендүүлүк башталганда Жалал-Абад областында бир нече жеке менчик каналдар ачылган,

азыр болсо ошондойлордон жалгыз ушул телеканал калды.

Баткен областтында мамлекеттик статуста областтык телерадио компаниясы бар, ал эми мамлекеттик эмес электрондук маалымат каражаттарын эфирге «ЮТС» деген телеканал чыгат. Бул жерде мамлекеттик телерадио 2004-жылы негизделген. Баткен областы өзү 2000-жылдан кийин уюштурулган, исламдык баскынчылар эки жыл катары (1999-2000) кийин кыргыз Өкмөтү ушундай кадамга барган. Дагы бир айта кетчү нерсе бул аймак санариптик берүүнү жайылтуу боюнча полигон болуп берди, санариптик телеберүү так ушул жерге биринчи орнотулду. Калганы менен кызыктуу. Учурда бул телекомпания жергиликтүү жаңылыктарды жана окуяларды ыкчамдык менен чагылдырат, ошондой эле республикалык деңгээлдеги окуяларды да көрөрмандарга тез жеткирип турат. Өзүнүн аудиториясы, өзүнүн авторлору жана жылдыздары бар.

Алдыга умтулуу үчүн компания донорлорду издеп, гранттык каражат алып, финансалык базасын бекемдеп алды. 2014-жылы миллион долларлык долбоорду утуп чыгып, аны ишке ашырды. “Карегимде Мекеним” деген аталыштагы атайын берүүнү даярдап, чек аралаш райондорунда жашаган жергиликтүү жамааттын социалдык көйгөйлөрүн чагылдырууга жумшады.

Берүүлөрү кыргыз тилинде чыгат, айрым учурларда суроолор орус жана тажик тилдеринде берилет, мындайда көрүүчүлөрдүн ыңгайлуулугу үчүн котормочулар тартылат. Окуя болгон жерден репортаждар, коммерциялык негизде жарым сааттык музыкалык-куттуктоо берилет, көрүүчүлөрдүн өздөрүнүн катышуусунда актуалдуу темаларга түз эфири бар. Штатында 36 кызматкери бар. Эки расмий эмес кабарчылары да бар [6, 1-б.]. Саат 7.00дөн 24.00гө чейин эфирге чыгып, өздүк продукциясы 8 саатты түзөт. 36 штаттык кызматкерлери иш алып барат. Санариптик берүүгө 2011-жылдын декабрь айында Кыргызстан боюнча биринчилерден болуп өткөн.

Баткен облусу Тажикстан Республикасы менен чектешет. Кошуна республиканын айрым айылдарынын жашоочулары да Баткен ТВнын берүүлөрүн

көрүшөт. Ошолордон көптөгөн жарыялар, жарнактар жана коммерциялык мүнөздөгү каттар түшөт. Компаниянын кызматкерлеринин сөзү боюнча, кесипкөй деңгээлин жогорулаткысы келсе, аларга эч ким бут тоспойт. Жетекчилик аларды курстарга, тренингдерге жана семинарларга жиберип турат.

«ЮТС» телеканалы 2000-жылы Кызыл-Кыя шаарында ачылып, биринчи радиодон баштап, кийин 2004-жылы телеканалдын берүүлөрүн көрсөттү. Кызыл-Кыя шаарынын тургундары коңшу өлкө Өзбекстандын каналдарындагы кинолорун көрүп, рекламаларын туурап, көчөдө «Эхо долина» деген өзбекче радиосун угуп калгандыктан бул телеканалды ачуунун зарылчылдыгы келип чыккан. Бүгүнкү күндө телеканал суткасына 24 саат бою эфирге чыгып, өздүк продукциясы 20% түзөт. 4 штаттык кызматкерлери иш алып барат.

Жыйынтыктап айтканда, Кыргызстандын түштүк регионунда азыркы убакытта мамлекеттик статустагы алты телерадиокомпаниялар жана алты мамлекеттик эмес телеканалдын төртөөсү Ош обласында - «ЭлТР», «Ынтымак», «Ош ТВ», «Илим-билим». Мамлекеттик эмес телеканалдардын үчөөсү Ошто - «Керемет», «Prime TV» жана «NUR TV». Мамлекеттик телекомпаниялардын бирөөсү Жалал-Абадда - ЖМТРК, мамлекеттик эмес телеканалдардын экөөсү да ушул жерде - «7-канал» жана «Чолпон ТВ». Баткен обласында бир мамлекеттик телерадиокомпания бар - ОМТРК, мамлекеттик эмес телеканалы да бирөө - «ЮТС». Аталган телеканалдардын ичинен популярдуу жана таасирдүүсү Ош шаарындагы «ЭлТР», мунун аудиториясы эл аралык деңгээлге жетти.

Адабияттар:

1. «Инсан Кыргызстан» журналы, №2, июнь, 2017.
2. <https://www.yntymak.kg>
3. <https://www.oshtv.kg>
4. «Ош жаңырыгы» гезити, 1997-жыл,
5. <https://www.azattyk.org>
6. <http://www.municipalitet.kg>

Рецензент: д.филол.н. Мамбеталиев К.И.